

HAYAT BOYU ÖĞRENME KAPSAMINDA ANAHTAR YETERLİLİKLERİN BELİRLENMESİ: TÜRKİYE İÇİN DURUM ANALİZİ*

Pınar BİLASA**
Mehmet TAŞPINAR***

Öz: Dünyadaki hızlı gelişmeler bireylerin hayatları boyunca eğitim almalarını zorunlu kılmaktadır. Bireylerin kendilerini geliştirmesi, yeni gelişmelere ayak uydurabilmesi ve topluma uyumlu bireyler haline gelebilmesi hayat boyu öğrenme ile gerçekleşmektedir. Hayat boyu öğrenme kapsamında yapılan önemli çalışmalardan biri Avrupa Birliği'nin yetişkin eğitimi için belirlediği ve tüm üye ülke vatandaşlarınının sahip olması gereken anahtar yeterliliklerdir. Bu araştırmanın amacı hayat boyu öğrenme bağlamında özellikle yetişkin eğitime yönelik olarak belirlenen anahtar yeterlilikler konusunda Türkiye'de yapılan çalışmaların niteliği ve geleceğine ilişkin bir durum analizi yapmaktır. Nitel araştırma modeline dayalı olarak olgubilim yöntemine göre yapılan çalışmada veriler doküman analizi ve uzman görüşlerinin alındığı yarı yapılandırılmış görüşme formu ile elde edilmiştir. Çalışma grubunu oluşturan yedi uzman amaçlı eleman örnekleme yöntemine göre belirlenmiştir. Elde edilen verilere göre yetişkin eğitimi açısından hayat boyu öğrenmenin vazgeçilmez bir unsur olduğu ve bu kapsamda hazırlanan sekiz anahtar yeterliğe ilişkin modüllerin uzaktan eğitim ya da yüz yüze eğitim kapsamında kullanılmasının gerekli olduğu belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Hayat boyu öğrenme, anahtar yeterlilikler, yetişkin öğrenme, yaşam boyu öğrenme politikaları, AB üyelik süreci.

* 3.Uluslararası Avrasya Eğitim Araştırmaları Kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur. 31 Mayıs-3 Haziran 2016.

**Arş.Gör.Dr.Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Ankara.

***Prof.Dr. Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Ankara.

DETERMINATION of KEY COMPETENCES within THE SCOPE of LIFELONG LEARNING: A SITUATION ANALYSIS for TURKEY*

Pınar BİLASA**
Mehmet TAŞPINAR***

Abstract

The rapid developments in the world obliges the individuals to receive education all through their lives. It is via lifelong learning for individuals to improve themselves, keep pace with the new developments and become compatible individuals to the society. Among the most important studies in terms of lifelong learning is the key competences the European Union identified for adult education and required to be had by all the member state citizens. The aim of this research is to make a situation analysis about the quality and future of the studies on key competences within the scope of lifelong learning towards adult education done in Turkey. The data has been obtained via document analysis and the semi-structured interview forms for expert views in this qualitative model and phenomenology designed study. The seven expert constituting the study group was determined with purposeful sampling method. According to the data obtained it has been determined that; lifelong learning is an essential factor in terms of adult education and it is necessary for the modules prepared within this scope about the eight competences to be used in distance or face to face education.

Key words: Lifelong learning, key competences, adult learning, lifelong learning policies, membership process to EU.

Giriş

Hayat boyu öğrenme (HBÖ) içinde bulunduğumuz dönemde eğitim politikaları içinde önemli bir yer tutmaktadır. Türkiye'nin Avrupa Birliği vizyonu kapsamında üzerinde çeşitli çalışmalar yaptığı HBÖ uygulamaları kapsamında önemli bir boyutta yetişkin eğitimi içinde yer alan sekiz anahtar yeterliliğe ilişkin çalışmalardır.

*This paper was presented to III rd International Eurasian Educational Research Congress as oral presentation, in May 31-June 3, 2016.

**Res.Assis. Dr., Gazi University, Faculty of Education, Department of Educational Sciences, Ankara.

*** Prof.Dr., Gazi University, Faculty of Education, Department of Educational Sciences, Ankara.

Bu çalışmada Türkiye’de HBÖ kapsamındaki çalışmalar ve anahtar yeterliliklerin belirlenmesi ve uygulanmasına ilişkin sorunlar belirlenmeye çalışılmıştır.

Problem durumu

Hayat boyu öğrenme (HBÖ), bireyin yaşamı boyunca, bulunduğu her ortamda; okulda, evde, iş hayatında, kısacası bireyin içinde bulunduğu yaşamın her kesimindeki öğrenmeleri kapsamaktadır. Bilişim toplumunu oluşturan bireylerin sahip olmaları gereken yeterliliklerin kazanılmasında HBÖ yaklaşımı önem kazanmış, sosyal, politik ve ekonomik yaşamın giderek daha rekabetçi bir yapıya bürünmesi, aktif vatandaşlığın daha fazla önem kazanması, üretim sistemlerindeki hızlı değişim insan kaynaklarının yeterliliklerinin de geliştirilmesini zorunlu hale getirmiştir (Güleç, Çelik ve Demirhan, 2012). Bu bağlamda bireylerde bulunması gereken temel yeterlilikler “anahtar yeterlilikler” olarak tanımlanmaktadır.

Anahtar yeterlilikler 2006 yılında Avrupa Birliği tarafından HBÖ anlayışı çerçevesinde tüm üye ülke vatandaşlarının sahip olmaları gereken yeterlilikler olarak belirlenmiştir (European Union, 2006). Avrupa Birliği, 2020 hedeflerinde de vurgulandığı gibi tüm Topluluk vatandaşlarının küresel rekabetin hız kazandığı bir dönemde insan kaynaklarının ortak bazı yeterliliklere sahip olması halinde varlığını sürdürebileceğinin bilincindedir (AB Bakanlığı, 2014). Söz konusu anahtar yeterlilikler (1) ana dilde iletişim, (2) yabancı dilde iletişim, (3) matematik, fen ve teknolojide temel yetkinlikler, (4) dijital yeterlilik, (5) öğrenmeyi öğrenme, (6) sosyal ve beşeri yeterlilikler, (7) girişimcilik ve (8) kültürel bilinç ve ifade olarak sınıflandırılmaktadır.

Türkiye’de “anahtar yeterlilikler” bağlamında son yıllarda bazı çalışmalar yapılmıştır. HBÖ sisteminin oluşturulmasına yönelik çalışmalar 2000’li yıllardan itibaren hız kazanmıştır. 2009-2013 dönemi HBÖ Strateji Belgesi hazırlanmış ve okul öncesinden yaşlıların eğitimine, kadar eğitim öğretimle ilgili bütün konuları kapsayan faaliyetler belirlenmiştir. Bu faaliyetler uygulanmış, ardından HBÖ sisteminin etkinliğini ve verimliliğini artırmaya yönelik olarak 2014-2018 Dönemi Ulusal HBÖ Stratejisi Belgesi hazırlanmıştır (MEB, 2014).

Yukarıda sözü edilen 8 anahtar yeterlilik konusunda MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü tarafından “Türkiye Yetişkin Öğrenme Gündemi Uygulamaları-II” projesi kapsamında anahtar yeterliliklere ilişkin uzaktan öğretim modülleri geliştirilmiştir. Bu modüllerin yetişkin eğitim sistemi içinde kullanılması açısından yeterli gelişimin sağlandığını söylemek güçtür. Çünkü özellikle işgücü piyasasında insan kaynaklarının bu yeterlilikler açısından yetersizliği üretimde kalite, işgücünün verimliliği vb. açılardan sorunlar oluşturabilmektedir.

Anahtar yeterlilikler konusunda ilgili alan yazında yeterli çalışma olmadığı dikkati çekmektedir. Yapılan çalışmaların daha çok Avrupa Birliği ve Türkiye yaşam boyu öğrenme politikalarının karşılaştırılması (Kıvrak, 2007), Avrupa Birliği yaşam

boyu öğrenme politikaları konusunda kavramsal bir analiz (Kaya, 2010), hayat boyu öğrenme ve temel yeterlik alanlarına ilişkin kavramsal bir analiz çalışması (Tortop, 2010), hayat boyu öğrenme konusundaki algılar (Kavtelek, 2014), hayat boyu öğrenme politikalarına ilişkin görüşleri belirleme (Seçkin, 2015), konularında yapıldığı belirlenmiştir. Bu açıdan yapılan bu araştırma ile anahtar yeterliliklere yönelik yapılan çalışmaların belirlenmesi ve uygulamada başarılı olması için neler yapılması gerekenlere katkı sağlanması hedeflenmiştir. Böylelikle HBÖ kapsamında yetişkinlerin sahip olması gereken yeterliklerin önemine vurgu yapılarak alan yazına önemli bir katkı getireceği, böylelikle gelecekte daha nitelikli insan kaynağına sahip olma hedefine yönelik bilgi tabanı oluşturulabileceği düşünülmektedir.

Araştırmanın amacı

Araştırmanın genel amacı, hayat boyu öğrenme bağlamında özellikle yetişkin eğitime yönelik olarak belirlenen anahtar yeterlilikler konusunda Türkiye’de yapılan çalışmaların niteliği ve geleceğine ilişkin bir durum analizi yapmaktır. Bu temel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- Avrupa Birliği hayat boyu öğrenme stratejisine dayalı olarak Türkiye’de genel olarak ne gibi çalışmalar yapılmıştır?
- Yetişkinlerin sahip olmaları gereken anahtar yeterlilikler konusunda Türkiye’de ne gibi çalışmalar yapılmıştır?
- Anahtar yeterliliklere yönelik yapılan çalışmalar konusunda konu uzmanlarının görüşleri nelerdir?

Yöntem

Araştırma nitel araştırma modeline göre tasarlanmış ve olgubilim (fenomenoloji) yöntemi kullanılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Buna göre araştırma sürecinde odaklanılan olgu, “hayat boyu öğrenme kapsamında yetişkinler için belirlenen 8 anahtar yeterlilikler” konusudur. Bu konuda yapılan çalışmalar doküman analizi ve alan uzmanlarının görüşleri doğrultusunda betimlenmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın çalışma grubu

Araştırmada doküman analizi ile elde edilen verilerin dışında, görüşme yöntemi ile verilerin toplanacağı alan uzmanlarının yer aldığı bir çalışma grubu oluşturulmuştur. Belirlenen çalışma grubu Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü personeli ve 8 anahtar yeterliliklere ilişkin modüllerin geliştirilmesinde görev alan uzmanlardan oluşmaktadır. Söz konusu uzmanlar, nitel araştırma yöntemine dayalı olarak “amaçlı elaman örnekleme” yöntemine göre belirlenmiştir. Bu yönetime göre araştırmanın amacına uygun bilgi verebilecek düzeyde uzmanlardan oluşan elemanlar örnekleme oluşturmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Buna göre araştırmaya 10 uzmanın katılması planlanmasına karşın, uzmanlardan üç tanesi görüşme yapmayı kabul

◆ Pınar Bilasa / Mehmet Taşpınar

etmedikleri için 7 uzman çalışma grubunu oluşturmuştur. Bunlardan 3 tanesi Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü'nde konu ile ilgili çalışmalara katılmış olan personel, 3 tanesi MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü tarafından "Türkiye Yetişkin Öğrenme Gündemi Uygulamaları-II" Projesi" çalışmalarına katılmış ve konu ilgili bilgi birikimine sahip olan öğretmen, bir tanesi de Üniversite'de görev yapan ve söz konusu proje çalışmasında danışmanlık yapmasının yanı sıra hayat boyu öğrenme ile ilgili çalışmaları bulunan bir alan uzmanıdır.

Veri toplama aracı

Araştırmanın kavramsal analizine ilişkin veriler ulusal ve uluslar arası dokümanların nitel analizi ile elde edilmiştir. Konu ile ilgili uzman görüşleri ise "Yarı yapılandırılmış görüşme formu" ile elde edilmiştir. İlgili literatür taranarak araştırmacılar tarafından oluşturulan form, üç alan uzmanının görüşlerine sunulmuş ve tüm soruların araştırmanın amaçlarına uygun veri toplayabileceği sonucuna ulaşıncaya kadar gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Böylece formun kapsam geçerliliği sağlanmaya çalışılmıştır. Hazırlanan form uygulama öncesinde çalışma grubu dışında tutulan ancak çalışma grubundaki konu uzmanları ile benzer özellikler taşıyan iki alan uzmanına deneme amacıyla uygulanmış ve uygulama öncesi formun kontrolü ve uygulamada karşılaşılabilecek sorunları önceden görme imkânı elde edilmiştir (Kümbetoğlu, 2005).

Araştırmanın uzman görüşlerine dayalı verilerin güvenilirlik hesaplaması ise elde edilen görüşlerin uzmanlar tarafından incelenmesi sonucunda Miles ve Huberman'ın (1994) güvenilirlik formülüne ($\text{Güvenirlik} = \frac{\text{Görüş Birliği}}{\text{Görüş Birliği} + \text{Görüş Ayrılığı}}$) göre test edilmiştir. Buna göre elde edilen veriler 2 uzmanın görüşüne sunulmuş, analizlerin araştırma amaçlarına uygunluğu konusunda görüş birliği test edilmiştir. Uzmanlar bütünüyle görüş birliği içinde buldukları için güvenilirlik % 100 sağlanmıştır.

Verilerin analizi

Verilerin analizinde nitel araştırma deseninin yöntemlerinden betimsel analiz yöntemine göre analiz edilmiştir. Dokümanların analiz edilmesi sürecinde betimsel analizin kullanılması sürecinde, incelenen dokümanlar araştırmanın amaçlarına göre temalar çerçevesinde gruplandırılmış nitel bir değerlendirme yapılarak yorumlanmıştır. Çalışma grubunda yer alan yedi uzmanın görüşleri de betimsel analiz yöntemine göre analiz edilmiştir. Uzmanlarla araştırmacılar yüz yüze görüşme gerçekleştirmişler, ses kaydı kabul edilmediği için yazılı kayıt tutulmuştur. Veri kaybını önlemek için tutulan yazılı kayıtlar görüşülen katılımcıların onayına sunulmuş ve eksik notlar var ise tamamlanmıştır. Böylelikle verilerin güvenilirliği için gerekli özen gösterilmiştir. Görüşmelerden elde edilen veriler de betimsel analiz yöntemi ile çözümlenmiştir. Bunun için veriler araştırmanın amaçları çerçevesinde temalara göre gruplandırılmış ve katılımcıların açıklamalarından aynen alıntılarla birlikte sunulmuştur. Söz konusu açıklamaların sunulmasında kodlar kullanılmış, uzman için "U" kodu, görüşme numarası ile birlikte (Örnek: U1) belirtilmiştir.

Bulgular ve Yorum

Araştırmanın bulguları ve buna ilişkin yorumlar araştırmanın amaçları doğrultusunda ele alınmıştır. Buna göre elde edilen bulgular ve yorumlar aşağıda özetlenmiştir.

Türkiye’de hayat boyu öğrenme (HBÖ) stratejisine ilişkin sağlanan gelişmeler

Hayatın içinde toplumun bütününe yönelik olarak yapılan öğrenme faaliyetleri kişisel, kamusal, sosyal alan içinde bilgi, beceri ve yeterliliklerin geliştirilmesine hizmet etmektedir (Kavtelek, 2014, 56). Bu amaçla gerçekleştirilen halk eğitimleri, toplumun kültürel değerlerinin toplumdaki topluma aktarılmasına, ekonomik hayatın gelişmesine ve gelişen teknolojinin en küçük toplum birimlerine kadar yayılmasına aracılık eder (Yanar, 2011, 22).

Türkiye’de, HBÖ faaliyetlerinin tarihi gelişimine bakıldığında; Halk Dershaneleri, Halk Evleri ve Köy Enstitüleri aracılığıyla eğitim faaliyetlerinin yürütüldüğü görülmektedir. Bu eğitim faaliyetleri genel olarak, okur-yazmayı yaygınlaştırma (Halk Dershaneleri), Türk halkının çağdaş medeniyetler seviyesine ulaşmasını ve yapılan inkılapların yerleşmesini sağlama (Halk Evleri), ilkokul öğretmeni yetiştirmenin yanı sıra köyün kalkınmasını da öncülük yapacak diğer meslek erbaplarının yetiştirilmesini sağlama (Köy Enstitüleri) amaçları çerçevesinde faaliyet göstermişlerdir (Kavtelek, 2014, 35-37).

Bu kurumları daha sonra pek çok halk eğitim kurumları izlemiştir. Örneğin; belirli bir mesleğin gerektirdiği bilgi, beceri ve pratik uygulama yeteneklerini kazandırarak, bireyi zihinsel, duygusal, sosyal, ekonomik, kişisel ve fiziksel yönleriyle geliştirmeyi amaçlayan ‘Mesleki Eğitim Merkezleri’ (Akın, 2011, 3), geleneksel Türk giyim ve el sanatları alanlarında; araştırma, geliştirme, değerlendirme, arşivleme ve üretim çalışmaları yapan el sanatlarının yaşatılmasını sağlamayı amaçlayan ‘Olgunlaşma Enstitüleri’ (http://mevzuat.meb.gov.tr/html/24804_0.html), turizm endüstrisinin çeşitli alanlarında ihtiyaç duyulan personele faaliyet dallarında formasyon kazandırmak ve geliştirmeyi amaçlayan ‘Turizm Eğitim Merkezleri’ ve bireylerin ihtiyaçlarına bağlı olarak, yeni bilgi ve beceri kazandırmayı amaçlayan ‘Halk Eğitim Merkezleri’ açılarak tüm bireylerin hayat boyu öğrenmelerine destek verilmeye çalışılmıştır. Günümüzde halen işlevselliğini devam ettiren bu kurumlar pek çok sayıda bireyin yetişmesine ve toplumsal ihtiyaçların bu yolla giderilmesine aracılık etmektedir.

Dünya’da 1970’lerde UNESCO’nun hayat boyu öğrenme politikası 1980’lerde OECD başta olmak üzere bütün eğitimciler ve eğitim politikacıları arasında sürekli eğitim kavramının giderek önem kazanmasına öncülük etmiştir (Güleç, Çelik ve Demirhan, 2012, 35). Dünyada büyük bir hızla ve popülariteyle yaygınlaşan HBÖ kavramı, eğitim sistemlerinin ihtiyaçları tam olarak karşılayamaması veya toplumsal ihtiyaçların giderek çeşitlenmesi gibi gerekçelerden ötürü eğitime yönelik bakış

açısının değişmesine yol açmıştır. Daha sonra eğitimde yenileşmenin gerekliliği 2000 yılında Lizbon’da toplanan Avrupa konseyi tarafından da dile getirilmiş ve üye devletlerin hükümet liderleri tarafından imzalanan on yıllık stratejide mevcut eğitim sistemlerini bu yeni kavrama göre revize etmeleri gündeme gelmiştir (Güleç, Çelik ve Demirhan, 2012, 44).

Türkiye de 2000 yılı itibariyle eğitim politikaları belirlenirken sadece örgün eğitim kurumları değil, aynı zamanda tüm yurttaşların kişisel ve mesleki gelişimlerinin devamlılığını ve sürdürülebilirliğini de göz önünde bulundurulmuş “Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü” kurulmuş ve hayat boyu öğrenme için gerekli adım atılmıştır (Güleç, Çelik ve Demirhan, 2012, 45).

Ekonomik, kültürel, sosyal ve politik alanlarda yaşanan hızlı değişim ve gelişim, ülkeleri eğitim alanında ciddi önlemler almaya zorlamıştır. Bu noktada, bireylerin sahip olmaları gereken yeterliliklerin kazanılmasında HBÖ devreye girmiş ve rekabetçi bir yapıya bürünen sosyal, politik, ekonomik yaşamın ihtiyaç duyduğu aktif vatandaşlığın geliştirilmesinde önemli roller üstlenmiştir (Güleç, Çelik ve Demirhan, 2012).

Türkiye’de Hayat boyu eğitim ve anahtar yeterlilikler

2006 yılında Avrupa Birliği tarafından HBÖ anlayışı çerçevesinde tüm üye ülke vatandaşlarının sahip olmaları gereken yeterlilikler ‘anahtar yeterlilikler’ olarak belirlenmiştir (European Union, 2006). Avrupa Birliği, 2020 hedeflerinde de vurgulandığı gibi tüm vatandaşlarının küresel rekabetin hız kazandığı bir dönemde insan kaynaklarının ortak bazı yeterliliklere sahip olması halinde varlığını sürdürebileceğinin bilincinde olduğunu belirtmektedir (AB Bakanlığı, 2014). Söz konusu bu yeterlilikler ve özellikleri şöyledir (Figel, 2007, 4-12).

(1) *Ana dilde iletişim:* Anadilde iletişim, düşünce, duygu ve gerçekleri hem sözlü hem de yazılı biçimde (dinleme, konuşma, okuma ve yazma) ifade etme ve yorumlama, ve tüm toplumsal ve kültürel ortamlarda (eğitim ve öğretim, işyeri, ev ve serbest zaman) dil yoluyla uygun şekilde etkileşme yeteneğidir.

(2) *Yabancı dilde iletişim:* Yabancı dillerde iletişim, geniş anlamıyla anadilde iletişimin temel beceri boyutlarını paylaşır: Düşünce, duygu ve gerçekleri, hem sözlü hem de yazılı biçimde (dinleme, konuşma, okuma ve yazma) ve tüm toplumsal ve kültürel ortamlarda (eğitim ve öğretim, işyeri, ev ve serbest zaman), kendi istek ve gereksinimleri doğrultusunda anlama, ifade etme ve yorumlama yeteneğidir. Yabancı dillerde iletişim, ayrıca müzakere ve kültürlerarası anlayış ve uzlaşma gibi becerileri de gerektirir. Bir bireyin yeterlik düzeyi, dört boyut, farklı diller ve geçmiş yaşantısı, çevre, gereksinim/ilgilerine bağlı olarak farklılık gösterir.

(3) *Matematik, fen ve teknolojiye temel yetkinlikler:* Matematiksel yeterlik, günlük yaşama dair bir dizi problemin çözülmesi amacıyla zihinsel ve yazılı hesaplamalarda

toplama, çıkarma, çarpma, bölme ve oran bulmadan yararlanma yeteneğidir. Bilgi kadar süreç ve etkinlik de önemlidir. Matematiksel yeterlik, farklı düzeylerde matematiksel düşünce [mantıksal ve uzamsal (spatial) düşünme] ve sunuş (formüller, modeller, yapılar, grafikler/tablolara) biçimleri (modes) kullanma konusunda yetenekli ve istekli olmayı da kapsar. Fende yeterlik ise doğal dünyayı açıklamak ve kanıta dayalı sonuçlara ulaşmak ve sorunları tanımlayabilmek için gerekli olan bilgi ve yöntemleri kullanabilme yeteneği ve isteğine işaret eder. Teknolojide yeterlik işte bu bilgi ve yöntemi insan ihtiyaç ve isteklerine bir cevap olarak kullanabilmedir. Fen ve teknolojide yeterlik bir vatandaş olarak insan etkinlikleri ve sorumluluklarından ortaya çıkan değişimlerin anlaşılmasını gerektirir.

(4) *Dijital yeterlilik*: Bilimsel yeterlik, soruların belirlenmesi ve kanıta dayalı sonuç çıkarmaya amacıyla, doğal dünyanın açıklanmasına yönelik bilgi varlığı ve metodolojisinden yararlanma yeteneği ve arzusuna atıfta bulunur. Teknolojik yeterlik, algılanan insan istek ve gereksinimlerine yanıt olarak bilgi ve metodolojinin uygulanması olarak görülür. Her iki yeterlik alanı da, insan etkinliklerinden kaynaklanan değişimler ve her bireyin vatandaş olarak sorumluluklarının farkında olmayı kapsar. Dijital yeterlik, Bilgi Toplumu Teknolojisinin iş, eğlence ve iletişim için güvenli ve eleştirel kullanımını içerir. Bu yeterlik, bilgi iletişim teknolojilerindeki temel becerilerle desteklenir: bilgisayarların bilgiyi edinmek, değerlendirmek, saklamak, üretmek, sunmak ve değiş-tokuş etmekte kullanımı ve internet yoluyla işbirlikçi ağlarda iletişim kurmak ve katılımda bulunmak.

(5) *Öğrenmeyi öğrenme*: öğrenmenin peşine düşme ve bu konuda ısrarcı olma yeteneğidir. Bireyler, kendi öğrenme yaşantılarını gerek bireysel gerekse grup içinde etkili zaman ve bilgi yönetimi yoluyla düzenleyebilmelidirler. Bu yeterlik, bireyin var olan olanakları tanıyarak öğrenme gereksinim ve süreçlerinin farkında olmasını ve öğrenme eyleminde başarı için zorluklarla başa çıkma yeteneğini kapsar. Bu, yeni bilgi ve beceriler kazanmak, işlemek ve kendine uyarlamak kadar rehberlik desteği aramak ve bundan yararlanmayı ifade eder. Öğrenmeyi öğrenme, öğrencileri bilgi ve becerilerin, ev, işyeri, eğitim ve öğretim ortamı gibi çeşitli bağlamlarda kullanılması ve uygulanması için önceki öğrenme ve yaşam deneyimleri üzerine eklenmesi yönünde harekete geçirir.

(6) *Sosyal ve beşeri yeterlilikler*: Bu yeterlikler, bireylerin, özellikle giderek farklılaşan toplumlarda sosyal ve çalışma yaşamına etkili ve yapıcı biçimde katılmalarına imkân tanıyacak; gerektiğinde çatışma çözecek özelliklerle donatan tüm davranış biçimlerini kapsar. Vatandaşlığa ait yeterlik ise, bireyleri, toplumsal ve siyasal kavram ve yapılarla ilişkin bilgi ve demokratik ve aktif katılım kararlılığı ile siyasi yaşama tam olarak katılmaları yönünde donatır.

(7) *Girişimcilik*: Girişimcilik, bireyin düşüncelerini eyleme dönüştürme becerisini ifade eder. Yaratıcılık, yenilik ve risk almanın yanında hedeflere ulaşmak için

◆ Pınar Bilasa / Mehmet Taşpınar

planlama yapma ve proje yönetme yeteneğini de içerir. Bu yeterlik, bireyi evde ve toplum yaşantısında sürekli desteklemekle kalmaz, aynı zamanda kendi işinin çeşitli yönleriyle farkında olmalarını, iş fırsatlarını da yakalayabilmelerini sağlar. Toplumsal ya da ticari etkinliklere girişen girişimcilerin gereksindikleri diğer özel beceri ve bilgi için de bir temel oluşturur.

(8) *Kültürel bilinç ve ifade*: Müzik, sahne sanatları, edebiyat ve görsel sanatlarda dâhil olmak üzere çeşitli kitle iletişim araçlarıyla görüş, deneyim ve duyguların yaratıcı bir şekilde ifade edilmesinin önemini takdir etme becerisini ifade etmektedir.

Türkiye’de “anahtar yeterlilikler” bağlamında son yıllarda bazı çalışmalar yapılmıştır. 2009-2013 dönemi HBÖ Strateji Belgesi hazırlanmış ve okul öncesinden yaşlıların eğitimine kadar eğitim öğretimle ilgili bütün konuları kapsayan faaliyetler belirlenmiştir. Bu faaliyetler uygulanmış, ardından HBÖ sisteminin etkinliğini ve verimliliğini artırmaya yönelik olarak 2014-2018 Dönemi Ulusal HBÖ Stratejisi Belgesi hazırlanmıştır (MEB, 2014).

Yukarıda sözü edilen 8 anahtar yeterlilik konusunda MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü tarafından “Türkiye Yetişkin Öğrenme Gündemi Uygulamaları-II” projesi kapsamında anahtar yeterliliklere ilişkin uzaktan öğretim modülleri geliştirilmiştir. Bu modüllerin yetişkin eğitim sistemi içinde kullanılması açısından yeterli gelişimin sağlandığını söylemek güçtür. Çünkü özellikle işgücü piyasasında insan kaynaklarının bu yeterlilikler açısından yetersizliği üretimde kalite, işgücünün verimliliği vb. açılardan sorunlar oluşturabilmektedir.

Araştırma kapsamında alan uzmanları ile yapılan görüşmeler

Alan uzmanları ile yapılan görüşmeler araştırmanın amaçları doğrultusunda oluşturulan tematik başlıklar altında çözümlenmiştir. Buna göre elde edilen bulgular ve yorumlar aşağıda ele alınmıştır.

Hayat Boyu öğrenme yaklaşımının eğitim sistemi içindeki yeri

Alan uzmanlarına “hayat boyu öğrenme yaklaşımının eğitim sistemi içindeki yeri nedir?” sorusu yöneltilmiş ve uzmanların tamamı (7 uzman) hayat boyu öğrenmenin eğitim sisteminin bütünü içine aldığı, bu kapsamda herhangi bir mekân ve yaş sınırının olmadığını belirtmişlerdir. Bir uzman bunlara ilave olarak “beşikten mezara kadar devam ettiğini ifade ederken, diğer bir uzman da hem okul içi, hem de okul dışındaki tüm eğitsel etkinlikleri kapsadığını vurgulamıştır. Bu konuda bir uzmanın görüşü şöyledir.

Hayat boyu öğrenme yaklaşımı ile eğitim; zaman ve mekândan bağımsız hem okul eğitimini hem de okul dışı eğitimi kapsayan tüm eğitsel etkinlikleri içerir. Öğrenme, '7 den 70 e' herkesi kapsar ve 'beşikten mezara' kadar devam eder. Belli bir ortama veya yaşa bağlı değildir çünkü her yaşta ve her yerde gerçekleşebilir. Hayat boyu öğrenme, örgün ve yaygın her türlü eğitim ve öğretimi kapsamaktadır (U2).

Buna göre alan uzmanları hayat boyu eğitimin zaman ve mekân sınırlaması olmaksızın bireyin bulunduğu her ortamda gerçekleşebilen öğrenmeleri içine alan bir eğitim süreci olduğu konusunda görüş birliği içindedirler. Bu bulgu Ültanır ve Ültanır (2005, 3)'ün yapmış olduğu "Yaşam boyu öğrenme (life long learning) ve yaşam boyu eğitim (life long education) terimlerinde yer alan eğitim ya da öğrenme terimleri, beşikten mezara kadar süren eğitim ve öğrenme yaşantısını ifade etmektedir" tanımlaması ile benzerlik göstermektedir. Bunun yanı sıra Kavtelek'in (2014) "Hayat Boyu Öğrenme Kurum Yöneticilerinin Hayat Boyu Öğrenmeye İlişkin Algıları ve Görüşleri" adlı yüksek tezinden elde ettiği bulgu da bu araştırma bulgusunu desteklemektedir. Kavtelek (2014, 114, 118); çalışmasında araştırmaya katılan 11 yöneticinin "Hayat Boyu Öğrenme"ye ilişkin "Süreklilik" Metaforlarında "Hayat boyu öğrenme insanın kendi gücünün farkına varmasını sağlayan bilgi gibidir. Çünkü beşikten mezara kadar süren bir süreçtir." "Hayat boyu öğrenme beşikten mezara kadar öğretilen bir süreç gibidir. Çünkü öğrenme ömür boyu sürer." Hayat Boyu Öğrenme Sürekli Öğrenme 7'den 77'ye gibidir. Çünkü İki Günü Bir Olan Zarardadır." şeklinde yöneticilerin metaforik algıları olduğunu ifade etmiştir.

Hayat boyu öğrenme yaklaşımının Türkiye'nin AB üyelik sürecindeki yeri

Türkiye'nin AB üyelik süreci içindeki yeri konusunda görüşleri alınan uzmanların tamamı, hayat boyu öğrenme ile ilgili tüm süreçlerin AB üyeliği açısından yerine getirilmesinin önemine vurgu yapmışlardır. Uzmanlardan ikisi hayat boyu öğrenmenin AB eğitim politikalarının temelini oluşturduğuna vurgu yapmış, üç uzman hayat boyu öğrenmenin insan kaynakları planlaması açısından önemine vurgu yapmışlar ve AB ile uyum açısından Türkiye'nin eğitim politikalarının buna göre planlanması gereğine dikkat çekmişlerdir. Bu konuda bir uzmanın açıklaması şöyledir.

Avrupa Birliği'nin eğitim alanındaki en temel metinlerinden birinde (The Concrete Future Objectives of Education Systems, A Memorandum On Lifelong Learning, Making A European Area Of Lifelong Learning A Reality, Education And Training In Europe vb.), birliğin eğitim politikalarının çerçevesini çizen temel kavram olarak hayat boyu öğrenmenin altı çizilmiştir. Hayat boyu öğrenmeye katılım, ülkelerin eğitim seviyesi ve istihdam koşulları açısından önemli bir gösterge haline gelmiştir. Ülkemiz AB üyelik sürecinin sağlıklı ilerlemesi için eğitim alanında hayat boyu öğrenmeye büyük bir önem vermelidir (U5).

Buna göre tüm alan uzmanları Türkiye'nin AB üyelik süreci açısından hayat boyu öğrenme ile ilgili eğitim politikalarının önemine vurgu yapmışlar, istihdamın geliştirilmesi, insan kaynaklarının yetiştirilmesi açısından gerekli çalışmaların yapılmasının gereği üzerinde durmuşlardır. Nitekim Türkiye'de 2007-2013 döneminin kapsayan Dokuzuncu Kalkınma Planında, "istikrar içinde büyüyen, gelirini daha adil paylaşan, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip, bilgi toplumuna dönüşen, AB'ye üyelik için uyum sürecini tamamlamış bir Türkiye vizyonu ve Uzun Vadeli Strateji (2001-2023) çerçevesinde çalışmaların yapılması kararlaştırılmıştır (Tortop, 2010,

39). Gerek Avrupa Birliği üye ülkeleri eğitim sistemleri ile karşılaştırılarak, gerekse Avrupa Birliği organlarının hazırlanan eğitimle ilgili öneri, karar, rapor ve bildirimler dikkate alınarak, “Eğitim Sistemi Avrupa Birliği Yapısal Uyum Modeli” geliştirilmiştir. Hayat boyu öğrenme programları da bu çerçevede yer almıştır (Kaya, 2010, 9). Bunun üzerine 2014-2018 yıllarını kapsayan Türkiye Hayat Boyu Öğrenme Stratejisi Belgesi ve Eylem Planı yayınlanmıştır. Bu planda Hayat boyu öğrenme alanında yapılan çalışmalar sonucunda farkındalığın düşük olması nedeniyle katılımın da düşük olduğu bu nedenle hayat boyu öğrenmenin güçlendirilmesi açısından farkındalık oluşturulmasının en öncelikli alanlardan birisi olarak belirlendiği belirtilmiştir (MEB, 2014, 9). Meydana gelen bu gelişmeler Türkiye’nin ekonomik, sosyal ve kültürel alanlardaki gelişimini destekleyen politikalar üretilerek bu çerçevede hızla değişen ve rekabetin yoğun yaşandığı yenedünya düzenine uygun bireylerin yetiştirilmesinde “Hayat boyu Öğrenme” kavramıyla oldukça önemli görülmeye başlandığının bir göstergesi niteliğindedir.

Anahtar yeterliklerin önemi

Hayat boyu öğrenme yaklaşımına göre insan gücünün sahip olması gereken temel anahtar yeterlilikler (1. ana dilde iletişim, 2. yabancı dilde iletişim, 3. matematik, fen ve teknolojiye temel yetkinlikler, 4. dijital yeterlilik, 5. öğrenmeyi öğrenme, 6. sosyal ve beşeri yeterlilikler, 7. girişimcilik ve 8. kültürel bilinç) belirlenmiştir. Uzmanlardan beşi söz konusu yeterliklerin her bireyin sahip olması gereken bir yaşam becerisi olduğunu belirtip çeşitli örnekler vermişlerdir. İki uzman ise buna ilave olarak bu anahtar yeterliklere sahip bireyler yetiştirmenin AB ile insan kaynaklarının uyumlu hale getirilmesi açısından gerekliliği vurgulamışlardır. Bu konuda bir uzmanın açıklaması şöyledir.

Günlük hayatımızı kaliteli hale getirmek. Kişi ana dilini iyi bilecek ki karşı tarafla iletişim kurabilsin. Yabancı dilde iletişimde ben yurtdışına çıktığımda kendimi ifade edecek düzeyde bilirsem çok rahat yaşarım. Yaşam kalitemizi yükseltebilmek için bunları çok iyi bilmem gerek. Örneğin girişimcilik çok önemli, bunu bilirsem dükkân açabilirim (U3).

Elde edilen bulgulara göre anahtar yeterlilikler yetiştirilen insan kaynağı için temel yaşam becerileri olarak belirlenen yeterliliklerdir. Hangi düzeyde ve türde eğitim almış olursa olsun toplumun her bireyinin söz konusu temel becerileri kazanması açısından hayat boyu eğitim temel eğitim felsefesi olarak vurgulanmaktadır. Nitekim bu bulgu hayat boyu eğitim kapsamındaki söz konusu temel anahtar yeterliklerin kazandırılması gereken temel beceriler olduğu düşüncesi ile örtüşmektedir. Bilgi toplumunda gerek duyulan anahtar yeterlilikler ve tüm vatandaşların bunları edinebileceğinin garanti altına alınması hayat boyu öğrenmenin gündemini oluşturmaktadır. Sosyal bütünleşme ve kendini gerçekleştirme için gerekli olan anahtar yeterlilikleri tanımlamak ve belirtmek bilgi toplumunda istihdam edilebilirliği arttıracaktır (Kaya, 2010, 231).

Anahtar yeterliliklerle ilgili geliştirilen modüllerin kullanımı

Sekiz anahtar yeterlilikle ilgili olarak yaygın eğitim kapsamında modüller geliştirilmiştir. Bu modüllerin geliştirilmesinin amacı nitelikli insan gücü yetiştirme kapsamında bireylerin sahip olması gereken kilit becerileri yaygın eğitim kapsamında kazanmalarını sağlamak ve eğitim sisteminin bütün süreçlerinde bir bütünlük sağlamaktır. Söz konusu modüllerin öğretim süreci içinde kullanılması konusunda uzmanların görüşü alınmıştır. Uzmanlardan altısı kilit yeterliliklerle ilgili modülleri geliştirmenin Avrupa yeterlilikler Çerçevesi (AYÇ) açısından gerekliliğini vurgulamışlar ve bu modüllerin bireylerin ortak yeterlilikler açısından gelişimlerine katkı sağlayacağını ifade etmişlerdir. Bir uzman ise benzer görüşlerin yanında bireyin mesleki gelişimi açısından söz konusu modüllerin öğretim sürecindeki rolüne vurgu yapmıştır. Bu konuda bir uzmanın görüşleri şöyledir.

Avrupa Yeterlilikler Çerçevesi uygulamayı desteklemek üzere hazırlanmış ortak ilkeler vardır. Bu ortak ilkeler: Yaygın ve resmi olmayan öğrenmenin onaylanması, kalite güvencesi, kariyer rehberliği ve danışmanlık ile anahtar yeterliliklerdir. Anahtar yeterlilikler için oluşturulan eğitim modülleri kişilerin bireysel gelişimlerine katkı sağlar. Bireylerin aktif vatandaşlık görevlerini yerine getirmelerinde yardımcı olur. Ayrıca mesleki gelişimleri içinde oldukça önemlidir ve istihdam edilebilirliklerini artırır.

Elde edilen bulgulara göre sekiz anahtar yeterlilik ile ilgili geliştirilen modül yaygın eğitim sistemi içinde önemli bir işlevi yerine getirmeyi amaçlamaktadır. Söz konusu modüllerin temel amaçları, nitelikli insan kaynağının üretim sürecine uyumunu sağlamak adına elde edilmesi gereken öncelikli temel becerileri kapsamaktadır. Bunun yanında insan gücünün AB insan kaynakları ile uyumlu hale gelebilmesinin temel koşullarını sağlama açısından da ayrı bir önemi vardır. Nitekim uzmanların AYÇ açısından modüllerin hazırlanması ve uygulanmasına ilişkin yaptıkları açıklamalar dikkate alındığında söz konusu modülleri hazırlamak ve uygulamak AB uyum sürecinin de bir gereğidir. Nitekim bireylerin; ilerlemeleri takip edebilmeleri, değişen ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri, bir bakıma hayatta var olabilmeleri için yaşamlarının her döneminde kişisel ve mesleki olarak kendilerini geliştirmeleri (Güleç, Çelik, Demirhan, 2012, 44) artık şart olmuştur. Eğitim ve öğretim sisteminin kalitesini artıracak, istihdam ve eğitim arasındaki ilişkiyi güçlendirecek bir ulusal yeterlilik çerçevesi oluşturulması, Türkiye'nin öncelikli ihtiyaçları arasında yer almaktadır [Mesleki Yeterlilikler Kurumu (MYK), 2015, 27].

Geliştirilen modüllerin uygulanmasında karşılaşılan sorunlar

MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü tarafından sekiz anahtar yeterliliğin yaygın öğretim kapsamında kullanılmak üzere modülleri geliştirilmiştir. Bunlardan "girişimcilik" ve "dijital yetkinlik" modülleri ise uzaktan öğretim modülü biçiminde örnek olarak tasarlanmıştır. Söz konusu modüller kullanıma hazır hale getirilmiş olup, bu konuda ne gibi sorunlar olabileceği konusunda uzmanların görüşleri alınmıştır.

◆ Pınar Bilasa / Mehmet Taşpınar

Uzmanlar daha çok bu modüllerin kapsadığı eğitimi alacak olanların yaşayabilecekleri sorunlara dikkat çekmişlerdir. Dört uzman bireylerin hangi modüllere ihtiyacı olduğuna karar vermesinde sorunlar yaşanabileceğini belirtirken diğer üç uzman ise modüllerin amaçlarının anlaşılması halinde eğitimciler tarafından yanlış uygulanabileceğini vurgulamışlardır. Bir uzmanın bu konudaki görüşü şöyledir.

Bireyler; kişisel, mesleki gelişimi ve istihdamı amacıyla gereksinim duyacağı anahtar yetkinliklerden hangisine veya hangilerine ihtiyaç duyduğunu kendini iyi tanımıyorsa veya yaş olarak küçükse bilemeyebilir. Bu durum geliştirilen modüllerin uygulanmasında sıkıntı yaratabilir. Ancak bu sorun iyi bir rehberlik ve danışma ile çözülebilir.

Bulgulara göre modüller genel olarak hazır olmakla beraber henüz sistemde tam olarak uygulamaya konulmamıştır. İki tanesi uzaktan eğitim modülü olarak hazırlanmış, ancak diğerleri henüz tamamlanmamıştır. Henüz sistemdeki yeri nedir?, bireyler hangi modülleri nasıl alacaklar, nasıl kredilendirilecek ya da belgelendirilecek konularında belirsizlik yoktur.

Geliştirilen modüllerin kullanımının sağlanması

Sekiz anahtar yetkinlik ile ilgili geliştirilen modüller nitelikli insan kaynağı yetiştirmede herkes için en temel yetkinlikleri içine alan öğretim araçları olarak hazırlanmıştır. Bunların yaygın eğitim kapsamında kullanılması ile hedeflenen durum, bireylerin bu yetkinliklere sahip olmalarını sağlayarak işgücü içinde yer almalarını sağlamaktır. Tam olarak uygulamaya geçilmemiş olmakla beraber geleceğe yönelik olarak etkili biçimde kullanmak adına ne gibi önlemler alınması gerektiği konusunda uzmanların görüşleri alınmıştır.

Uzmanların hepsinin vurguladıkları temel konular, modüllerin tanıtılması, gelişmelere göre sürekli geliştirilmesi, AYÇ için temel düzeyde hazırlanan bu modüllerin daha üst seviyeler için de hazırlanması, kredilendirme ve belgelendirme konusunda gerekli önlemlerin alınması olarak özetlenebilir. Bir uzmanın bu konudaki açıklaması şöyledir.

Bilgi yetkinlik sürekli değişiyor. Bunları hazırladık diye her şey bitmiş değil. Gelişmelere göre sürekli yenilenmeli. Bir de sistemde nasıl yer alacağı, kredilendirmesi veya belgelendirmesi nasıl olacağı konusunda netlik yok. Bu konuda gerekli önlemler alınmalıdır.

Bulgulara göre öncelikle hazırlanan modüllerin örgün, yaygın ve informal öğrenme sistemi içindeki yerinin belirlenmesi, kredilendirme ve belgelendirmenin nasıl olacağı konusunda düzenlemelerin yapılması gerektiği anlaşılmaktadır. Bununla beraber gelişmeler doğrultusunda dinamik bir yapı içinde modüllerin ihtiyaçlara göre güncellenmesi gereği ortaya çıkmaktadır.

Sonuç

Yapılan araştırma sonucunda elde edilen bulgulara dayalı olarak araştırmanın sonuçları şöyledir:

1. Hayat boyu eğitim zaman ve mekân sınırlaması olmaksızın bireyin bulunduğu her ortamda gerçekleşebilen öğrenmeleri içine alan bir eğitim sürecidir.

2. Türkiye'nin AB üyelik süreci açısından hayat boyu öğrenme ile ilgili eğitim politikaları oldukça önemlidir. İstihdamın geliştirilmesi, insan kaynaklarının yetiştirilmesi açısından yapılan çalışmalar oldukça önemlidir.

3. Anahtar yeterlilikler yetiştirilen insan kaynağı için temel yaşam becerileridir. Hangi düzeyde ve türde eğitim almış olursa olsun toplumun her bireyinin söz konusu temel becerileri kazanması açısından hayat boyu eğitim temel eğitim felsefesidir.

4. Sekiz anahtar yeterlilik ile ilgili geliştirilen modüllerin temel amaçları, nitelikli insan kaynağının üretim sürecine uyumunu sağlamak için gereken öncelikli temel becerileri sağlamaktır.

5. Modüller genel olarak hazır olmakla beraber henüz sistemde tam olarak uygulamaya konulmamıştır. İki tanesi uzaktan eğitim modülü olarak hazırlanmış, ancak diğerleri henüz tamamlanmamıştır. Modüllerin henüz sistemdeki yeri nedir?, bireyler hangi modülleri nasıl alacaklar, nasıl kredilendirilecek ya da belgelendirilecek konularında belirginlik yoktur.

6. Hazırlanan modüllerin örgün, yaygın ve informal öğrenme sistemi içindeki yeri belli değildir.

Öneriler

1. Hayat boyu eğitime yönelik toplumsal farkındalık çalışmalarını yaygınlaştırılmalıdır.

2. Türkiye'nin AB üyelik süreci açısından hayat boyu öğrenme ile ilgili istihdamın geliştirilmesi, insan kaynaklarının yetiştirilmesine yönelik ortaya koyulan eğitim politikaları hayata geçirilmesi ve takibi adına gerekli kararlar mutlaka uygulanmalıdır.

3. Anahtar yeterliliklerin temel yaşam becerileri olduğuna ilişkin bilinçlendirme çalışmaları yaygınlaştırılmalıdır.

4. Sekiz anahtar yeterlilik ile ilgili geliştirilen modüllerin eğitim sistemi içindeki yeri belirlenmeli, kredilendirme ve belgelendirmenin nasıl olacağı konusunda düzenlemeler yapılmalıdır.

5. Meydana gelen gelişmeler doğrultusunda dinamik bir yapı içinde modüller ihtiyaçlara göre güncellenmelidir.

Kaynaklar

- AB BAKANLIĞI, (2014). **Eğitim ve Öğretim 2020 Bilgi Notu**, Ankara. http://www.ab.gov.tr/files/SBYPB/Egitim%20ve%20Kultur/web_egitim_ve_ogretim_2020__3_.pdf (Erişim tarihi: 3 Mart 2016).
- AKIN, M. (2011). **Kız Teknik Eğitim-Öğretiminde Bir Örnek: Ankara Olgunlaşma Enstitüsü (1958-2002)**, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- DPT (2001). **Hayatboyu Eğitim ve ya Örgün Olmayan Eğitim Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Raporu, Erişim linki: http://www.eduser.com.tr/upload/dosya/34_dpt8.kalkinmaplanihayatbo.pdf (Erişim tarihi: 05.04.2016).
- EUROPEAN UNION. (2006). **Key Competences for Lifelong Learning**, European Communities, Belgium.
- FIGEL, J. (2007). **Key Competences For Lifelong Learning European Reference Framework**, European Communities, Printed in Belgium.
- GÜLEÇ, İ., ÇELİK, S., DEMİRHAN, B. (2012). *“Yaşam Boyu Öğrenme Nedir? Kavram ve Kapsamı Üzerine Bir Değerlendirme”*, **Sakarya University Journal of Education**, 2/3 (December 2012), ss.43-48.
- http://mevzuat.meb.gov.tr/html/24804_0.html, MEB, *“Mesleki ve Teknik Eğitim Yönetmeliği*, 1 ŞUBAT 2016
- KAVTELEK, C. (2014). **Hayat Boyu Öğrenme Kurum Yöneticilerinin Hayat Boyu Öğrenmeye İlişkin Algıları ve Görüşleri**, Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sivas.
- KAYA, H. E. (2010). **Avrupa Birliği Yaşam Boyu Öğrenme ve Yetişkin Eğitimi Politikaları**, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara.
- KIVRAK, E. (2007). **Avrupa Birliği ve Türkiye’de Yaşam Boyu Öğrenme Politikaları ve İstihdam İlişkinin Değerlendirilmesi**, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- KÜMBETOĞLU, B. (2005). **Sosyoloji ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma**, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- MEB. (2014). **Türkiye Hayat Boyu Öğrenme Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2014-2018)**, MEB, Ankara. Erişim linki: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/07/20140716-8-1.pdf> (Erişim tarihi: 26.05.2016).
- MILES, M. B., HUBERMAN, A. M. (1994). **An Expanded Sourcebook Qualitative Data Analysis**, Thousand Oaks, Sage Publications, California.
- MYK (2015). **Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi**. Erişim linki: http://www.mess.org.tr/media/filer_public/ee/31/ee31d11e-6bbb-4e5a-88eb-d7460d8382be/tyc_belgesi_020116.pdf (Erişim tarihi: 26. 05.2016).

- SEÇKİN, O. (2015). **Türkiye’de Hayat Boyu Öğrenme Politikalarının Geliştirilmesi: Hayat Boyu Öğrenme Koordinasyon Kanunu**, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul.
- TORTOP, Ö. (2010). **Avrupa birliği Hayat Boyu Öğrenme Temel Yeterlik Alanları: Türkiye Durumu**, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- ÜLTANIR, E., ÜLTANIR, G. (2005). “*Estonya, İngiltere ve Türkiye’de Yetişkinler Eğitiminde Profesyonel Standartlar*” **Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, 1(1). ss.1-23. Erişim Linki: <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/mersinefd/article/view/5000003023/5000003557> Erişim Tarihi: 26.05.2016
- YANAR, H. (2011). **Afyon İli Halk Eğitim Merkezindeki Takı Tasarımı Dersinin İncelenmesi**, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- YILDIRIM, A., ŞİMŞEK, H. (2011). **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, (8. Baskı), Seçkin Yayıncılık, Ankara.